

Αποσπάσματα από την ομιλία στο Δημοτικό Σχολείο Γουβών, 15 Νοεμβρίου 2014, με τίτλο:

ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Οι όροι «εκφοβισμός» (bullying) και «θυματοποίηση» (victimization) χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν μια κατάσταση κατά την οποία ασκείται εσκεμμένη, απρόκλητη, συστηματική και επαναλαμβανόμενη βία και επιθετική συμπεριφορά εντός και εκτός σχολείου προς ένα άτομο (θύμα) που δεν μπορεί να υπερασπιστεί εύκολα τον εαυτό του.

- Ο σχολικός εκφοβισμός εμπεριέχει: Πρόθεση, Συστηματικότητα, Ασυμμετρία σχέσης, Καταδυνάστευση, Σωματική και ψυχική βλάβη
- Εμπλεκόμενα μέρη: Θύτης, Θύμα, Παρατηρητές/τριες, Εκπαιδευτικοί, Γονείς

8 Μορφές Σχολικού εκφοβισμού

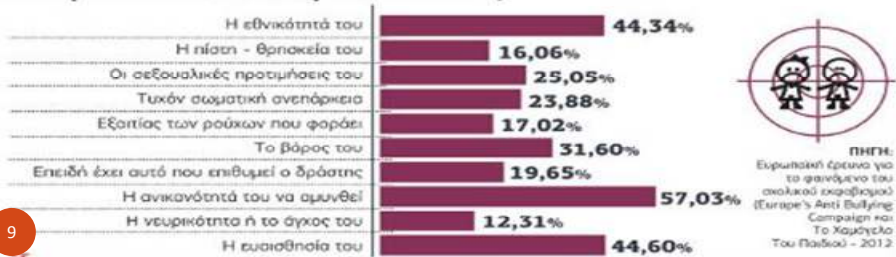
(Boulton και συν., 2001; Espelage & Swearer, 2003; Κωνσταντίνου και Ψάλλη, 2007; Sharp & Smith, 1994; Suckling & Temple, 2001)

Πότε μιλάμε για εκφοβισμό?

Απλή διαμάχη μεταξύ των συμμαθητών	Σχολικός εκφοβισμός
Ισοδυναμία μεταξύ των μαθητών	Ασυμμετρία μεταξύ των μαθητών
Οι εμπλεκόμενοι μπορεί να είναι φίλοι	Οι εμπλεκόμενοι δεν είναι φίλοι
Η αρνητική συμπεριφορά δεν είναι συστηματική	Η αρνητική συμπεριφορά επαναλαμβάνεται συστηματικά
Η σύγκρουση δεν είναι προμελετημένη, δεν υπάρχει πρόθεση	Η πράξη είναι προμελετημένη
Ακολουθείται από μεταμέλεια κι τύψεις	Ο θύτης μεταθέτει την ευθύνη, δεν υπάρχει πραγματική μεταμέλεια
Η σχέση μεταξύ των μαθητών αποκαθίσταται	Δεν επιδιώκεται η αποκατάσταση της σχέσης μεταξύ των μαθητών
Και οι δύο εμπλεκόμενοι έχουν ενεργητική συμμετοχή	Μόνο ο ένας εμπλεκόμενος συμμετέχει ενεργά
Οι εμπλεκόμενοι έχουν συνήθως υπερασπιριστικές	Το θύμα δεν έχει καμία υποστήριξη
Επιδιώκεται η επίλυση της διαφοράς	Επιδιώκεται η απόκτηση ελέγχου

► Λόγοι που ένα παιδί γίνεται στόχος

Χαρακτηριστικά του παιδιού-θύτη

- Φυσική δύναμη
- Κυριαρχική προσωπικότητα
- Έλλειψη συναισθηματικής κατανόησης για τα θύματά του, έλλειψη μεταμέλειας για τις πράξεις του
- Αντικοινωνικές συμπεριφορές
- Διαχείριση των προβλημάτων μέσω της επιθετικής-παραβατικής συμπεριφοράς
- Θεωρεί τον εαυτό του δημοφιλή λόγω της δύναμής του
- Εμφανίζει συχνά συναισθηματική ανωριμότητα και έντονες ανταγωνιστικές, επιθετικές τάσεις

10

Χαρακτηριστικά παιδιού-θύματος

α) Παθητικά θύματα

- Αγχώδη, ανασφαλή, μοναχικά, ευαίσθητα, μυϊκά αδύναμα, δεν έχουν φίλους

β) Προκλητικά θύματα (σπάνια περίπτωση)

- Εμπλέκονται σε αρνητικές πράξεις και προκαλούν τους δράστες

11

Χαρακτηριστικά παιδιών-παρατηρητών

- Με τη σιωπηρή τους στάση ενισχύουν την τάση των θυτών για εκφοβισμό
- Οι θύτες πιστεύουν ότι τους επιβραβεύουν, ότι γίνονται δημοφιλείς
- Τα παιδιά μάρτυρες συνήθως δεν παρεμβαίνουν διότι φοβούνται τις συνέπειες
- Ορισμένα παιδιά μάρτυρες αντλούν ικανοποίηση ή/και διασκεδάζουν από τον εκφοβισμό συμμαθητών τους, χωρίς να συνειδητοποιούν τη σοβαρότητα της κατάστασης
- Σε κάποιες περιπτώσεις ταυτίζονται με τους θύτες και προσχωρούν στις ομάδες τους

12

Αιτιολογικοί παράγοντες

Αλληλεπίδραση ατομικών και περιβαλλοντικών παραγόντων

- Ατομικά χαρακτηριστικά των παιδιών
- Χαρακτηριστικά του οικογενειακού περιβάλλοντος
- Ψυχολογικό κλίμα του σχολείου
- Στάσεις των παιδιών, των γονέων και των εκπαιδευτικών απέναντι στη βία
- Τρόπος προβολής της βίας από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης
- Γενικότερα κοινωνικά προβλήματα που ενισχύουν αντικοινωνικές συμπεριφορές

15

Το πλέγμα των επιπτώσεων

Σωματικές επιπτώσεις

Γρατζουνιές, στομαχόπονο, μώλωπες, διαστρέμματα, διάσειση, πονοκέφαλοι, αϋπνία, εφιάλτες, απώλεια όρεξης, βουλιμία

Ψυχολογικές επιπτώσεις

- Στρες, άγχος, φοβίες
- Κυκλοθυμία
- Ευερεθιστότητα
- Κρίσεις πανικού
- Χαμηλή αυτοεκτίμηση
- Αίσθημα ενοχής και φόβου
- Κατάθλιψη-αυτοκτονικές τάσεις

Κοινωνικές επιπτώσεις

- Απομόνωση
- Δυσκολία στη δημιουργία φίλων
- Αντικοινωνική-παραβατική συμπεριφορά

Ακαδημαϊκές επιπτώσεις

- Σχολική άρνηση-απουσίες
- Χαμηλή σχολική επίδοση
- Μειωμένη ικανότητα συγκέντρωσης

16

Κάποιες αποτελεσματικές πρακτικές, σε επίπεδο σχολείου και τάξης, για εφαρμογή μιας στρατηγικής ενάντια στη βία, είναι:

Σε επίπεδο σχολείου:

- σύνταξη Σχολικής Επιτροπής ενάντια στον εκφοβισμό & την ενδοσχολική βία
- σύνταξη Διακήρυξης του σχολείου ενάντια στη βία: δικαιώματα-υποχρεώσεις-καθήκοντα για όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας
- αύξηση της επίβλεψης του σχολικού χώρου
- ευαισθητοποίηση και συνεργασία με τους γονείς, προκειμένου να σταματήσει ο κύκλος αναπαραγωγής και ενθάρρυνσης της ενδοσχολικής βίας

Σε επίπεδο τάξης:

- συζήτηση στην τάξη για τον ορισμό & τις μορφές της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού
- συζήτηση για τις επιπτώσεις του εκφοβισμού
- ενημέρωση σχετικά με το γιατί η ενδοσχολική βία και ο εκφοβισμός δεν είναι αποδεκτά από το σχολείο
- τρόποι & προτάσεις για πρόληψη και αντιμετώπιση από τους μαθητές: σύνταξη των κανόνων της τάξης ενάντια στη βία
- παροχή βοήθειας από μαθητές σε άλλους, για την επίλυση των συγκρούσεων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε εκφοβισμό
- προαγωγή των συνεργατικών αλληλεπιδράσεων
- παροχή ευκαιριών για θετική έκφραση της επιθετικότητας (π.χ. μέσω των αθλημάτων)

Άμεσες Δράσεις:

• Διευθυντής:

- Καταγράψτε το περιστατικό, δίνοντας πληροφορίες για το πού και πότε συνέβη το περιστατικό, για το ποιοι συμμετείχαν, ποιοι παρατηρούσαν, τι μορφή εκφοβισμού ασκήθηκε και περιγράφοντας το τι ακριβώς έγινε.
- Διατηρείστε αρχείο καταγραφής των περιστατικών, ώστε να μπορούν να έχουν εύκολη πρόσβαση σε αυτό και τα υπόλοιπα ενδιαφερόμενα μέρη
- Προσδιορίστε αν πρόκειται για επαναλαμβανόμενη συμπεριφορά παραβίασης των κανόνων ενάντια στη βία
- Αν πρόκειται για επαναλαμβανόμενη εκφοβιστική συμπεριφορά, επικοινωνήστε με τους γονείς του παιδιού τηλεφωνικά και κανονίστε μια συνάντηση για να συζητήσετε
- Καθορίστε τις συνέπειες για το παιδί που εκφοβίζει, ύστερα από τη συζήτηση με τους γονείς, το παιδί που εκφοβίζεται, τα παιδιά-υποστηρικτές του παιδιού που εκφοβίζει, και τη Σχολική Επιτροπή
- Σχεδιάστε τον τρόπο παρακολούθησης του προβλήματος ώστε να έχετε εποπτεία της εξέλιξης της κατάστασης

• **Εκπαιδευτικοί:**

- Μιλήστε στο παιδί που εκφοβίζεται και ακούστε με προσοχή και σοβαρότητα αυτά που έχει να σας πει. Διαβεβαιώστε το παιδί ότι θα ανταποκριθείτε άμεσα για να το προστατεύσετε και ότι είστε διαθέσιμος να παράσχετε κάθε δυνατή βοήθεια. Πείτε στο παιδί, να σας κρατά ενήμερο σχετικά με οποιαδήποτε εξέλιξη
- Συζητήστε με τους γονείς του παιδιού, εκφράστε τις ανησυχίες σας και δείξτε ότι είστε αποφασισμένος να αναλάβετε δράση
- Εξακριβώστε ποιο παιδί είναι αυτό που εκφοβίζεται ή αυτό που εκφοβίζει
- Εξακριβώστε αν υπάρχει ομάδα παιδιών η οποία ενθαρρύνει ή/και υποστηρίζει το παιδί που εκφοβίζει
- Οδηγήστε το παιδί που εκφοβίζει στο γραφείο του Διευθυντή και συζητήστε σοβαρά μαζί του για το περιστατικό
- Υποστηρίξτε το παιδί που εκφοβίζεται σε συνεργασία με τον Διευθυντή

• **Συμμαθητές μέσα στην τάξη:**

- Προσδιορίστε ποιοι συμμαθητές σας ήταν παρόντες στο περιστατικό εκφοβισμού
- Ξεκαθαρίστε αν συμμετείχαν ως ουδέτεροι παρατηρητές ή αν ενθάρρυναν το παιδί που εκφοβίζει
- Συζητήστε μαζί τους για το ποια θα ήταν η κατάλληλη συμπεριφορά σε μια τέτοια περίπτωση (π.χ. να μιλήσουν σε κάποιον ενήλικα για να βοηθήσει) και για το ποιες ευθύνες έχουν όταν παρατηρούν να συμβαίνει περιστατικό εκφοβισμού
- Συζητήστε σχετικά με το τι θα μπορούσαν να είχαν κάνει για να αποφευχθεί ο εκφοβισμός και να εξασφαλίσουν ένα ασφαλές περιβάλλον τόσο για τους ίδιους όσο και για τους συμμαθητές τους

Κάποια **μοντέλα συνομηλίκων**, που αποτελούν στρατηγικές αντιμετώπισης των περιστατικών εκφοβισμού από μαθητές προς μαθητές στο πλαίσιο του σχολείου, είναι επιγραμματικά:

- Η προσέγγιση που δεν εστιάζει στο φταίξιμο
- Προσεγγίσεις υποστήριξης μεταξύ των συνομηλίκων
- Το μοντέλο του «συνομηλικού πρότυπο»
- Το μοντέλο της «συμβουλευτικής μεταξύ συνομηλίκων»
- Το μοντέλο της «Διαμεσολάβησης»

• **Γονείς παιδιού που εκφοβίζεται:**

- Συνεργαστείτε στενά με το σχολείο για να πληροφορηθείτε για την έκταση και τη σοβαρότητα του περιστατικού καθώς και για τους τρόπους αντιμετώπισής του
- Παρέχετε στο παιδί σας υποστήριξη και ασφάλεια, χωρίς να το κατακρίνετε
- Ακούστε προσεκτικά τι έχει να σας πει το παιδί σας για τα συναισθήματά του και για τις ανάγκες του
- Παρακολουθείτε την εξέλιξη της κατάστασης αλλά και την υγεία του παιδιού σας

- Αν το παιδί σας παραπονιέται για μεγάλο χρονικό διάστημα ότι έχει σωματικούς πόνους, αν παρατηρείτε ότι έχει δυσκολίες στον ύπνο ή αν αρνείται επίμονα να πάει στο σχολείο, επισκεφτείτε έναν ειδικό ψυχικής υγείας για παιδιά.

• **Γονείς παιδιού που εκφοβίζει:**

- Συζητήστε με τον Διευθυντή του σχολείου για το περιστατικό εκφοβισμού που προκλήθηκε από το παιδί σας
- Συνεργαστείτε με το σχολείο, για την αντιμετώπιση του προβλήματος του παιδιού σας σχετικά με τη βία
- Συνεργαστείτε με τον Διευθυντή και τον δάσκαλο του παιδιού σας για την εφαρμογή των κανόνων, των συνεπειών και την πρόληψη τέτοιων συμπεριφορών
- Παρακολουθήστε την εξέλιξη της κατάστασης και συνεργαστείτε στενά με το σχολείο. Παρατηρήστε αν το παιδί σας εμπλέκεται συχνά σε καβγάδες ή εκδηλώνει εκφοβιστική συμπεριφορά και με τα παιδιά της γειτονιάς ή και με εσάς στο σπίτι. Μιλήστε γι' αυτά στο Διευθυντή και το δάσκαλο της τάξης και συνεργαστείτε μαζί τους για να πάρετε βοήθεια

Όλα τα παραπάνω αποτελούν κάποιες άμεσες δράσεις σε επίπεδο πρόληψης και αντιμετώπισης στις οποίες μπορεί να προβεί το σχολείο, από μόνες τους όμως δε μπορούν να δώσουν λύση στο πρόβλημα του εκφοβισμού και της βίας στο σχολείο.

Χρειάζεται ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα παρέμβασης, στο οποίο να συμμετέχει το σύνολο της σχολικής κοινότητας αλλά και ευρύτεροι κοινωνικοί φορείς, προκειμένου να υπάρξει αποτελεσματική πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.